

Hadžibala BADALLI,
profesor

Lázeňství v Ázerbájdžánu

Ikdyž území Ázerbájdžánské republiky nijak nevyčníká svojí rozlohou, oplývá velkým počtem lázeňských a rekreačních lokalit, které se mohou pochlubit mnoha přednostmi. Patří k nim příznivé klima, hojnost minerálních pramenů, ložiska léčebného bahna a jedinečné naftalanské ropy, malebná příroda, včetně léčivých písčitých pláží kaspického pobřeží. Připomeňme také, že Ázerbájdžán má bezmála 9 klimatických pásem, z nichž každé je specifické pro určitou lázeňskou léčbu a kde vyvěrá více než 200 skupin minerálních pramenů různého chemického složení s úhrnnou vydatností 20 mil. litrů za den. **Voda z mnoha těchto pramenů má vlastnosti, které se nejen mohou směle srovnávat s celosvětově známými zahraničními minerálními prameny, ale v některých ohledech je i překonávají.** Lze říci, že mimořádné místo mezi přírodními lázeňskými prostředky zaujímá léčivé bahno, které je nenahraditelné při léčení chronických zánětů vnitřních i vnějších orgánů, onemocnění kloubů, osteoporózy¹ a spondylózy², neplodnosti, při rehabilitaci po úrazech apod. Co se týče druhů léčivého bahna, v Ázerbájdžánu se vyskytují především jíly a ložiska vulkanického bahna.

Jak známo, lázně se obvykle rozdělují podle svého charakteru na horské, přímořské, balneologické, tj. lázně využívající vodu léčivých pramenů a bahno, a podle typu léčby pak na lázně specializující se na léčení kardiovaskulárních chorob, onemocnění trávicí soustavy, jater a žlučníku, ženských chorob a dalších. **V Ázerbájdžánu se nacházejí oblasti s širokým výskytem léčivých prvků, jako například Apšeronská, Lankaran-Astarská, Guba-Chačmazská a Šuša-Istisuiská, a jsou zde tudíž okolnosti vhodné pro vybudování mnohostranně využitelných lázní.**

Ázerbájdžán má také nejpríhodnější podmínky pro zajištění zdravé stravy nejenom pro obyvatelstvo jako celek, ale i pro osoby, které například absolvují rehabilitační pobyt v podmínkách lázeňské léčebné péče. V zemi existují zemědělská odvětví, která umožňují vyprodukovat dostatečné množství potravin plných vitamínů a látek užitečných pro lidské zdraví – živočišná výroba, rybnářství, obilnářství, sadařství, pěstování čaje a další. Je potřeba mít však na paměti, že prevence onemocnění znamená vyvarovat se četných problémů při jejich léčení, proto důležitou součástí této prevence je ochrana životního prostředí.

V současné době lidé celého světa dávají přednost léčení nemocí přírodními prostředky a pomocí přírodních faktorů a při užívání léků jsou stále opatrnější. Je všeobecně známo, že řada léků má různé vedlejší účinky, jako například na imunitní systém nebo normální

funkci orgánů krevního oběhu. Kromě toho dlouhodobé užívání některých léků vyvolává závislost. Proto terapie používaná při lázeňské léčbě za pomoci látek pocházejících z přírodních zdrojů je považována za nejúčinnější způsob obnovení zdraví a průčesnosti člověka, zklidnění jeho nervové soustavy a posílení odolnosti organismu vůči nemocem.

Z hlediska optimálního rozvoje lázeňských zařízení lze rozdělit ázerbájdžánské území do pěti oblastí:

Velký Kavkaz zahrnující lázeňské areály Ilisu, Čuchurjurd, Čagan, Galaalty, kde se vyskytují převážně sirié a sirovodíkové minerální prameny;

Malý Kavkaz, kam patří lázeňské areály Juchary a Ašagy Istisu, lázeňský komplex Tutgunčaj, lázeňská oblast Šuša-Turšsu-Širlan a lázně Naftalan. V těchto lázních se vyskytují hlavně uhlovodíkové a uhličité prameny a prameny s velkým obsahem minerálních látek;

Nachičevanská autonomní republika s lázeňskými areály Sirdab, Badamly, Batabat, Vajchyr a Darydag;

Pobřeží Kaspického moře;

Kura-araská nížina.

Oblast Velkého Kavkazu

V této oblasti, kam patří okresy Gachský, Gabalský, Oguzský, Ismailijský, Gubský, Davačinský a Šamachský, se nacházejí desítky horkých, teplých i studených slabě mineralizovaných síranových vodních pramenů. **K léčebným účelům jsou nejvhodnější minerální prameny lázní Ilisu v Gachském okrese, lázní Čuchurjurd a Čagan v Šamachském okrese a lázní Dijally v Ismailijském okrese.** I malebná krajina, horské lesy, čistý vzduch a chladivá zřídla oblasti mají zklidňující, uzdravující a regenerační účinky. V současnosti funguje v Gachském okrese odborové sanatorium „Šafa“, které je nutno vhodným způsobem rozšířit a též vybudovat v okrese nové léčebné domy.

1. Metabolická kostní choroba, která se projevuje řídnutím kostní tkáně (poznámka překladatelky)

2. Degenerativní onemocnění páteře (poznámka překladatelky)

Lázně Galaalty se nacházejí asi 110 km od Baku na území Davačinského okresu, v areálu s nízkými zalesněnými pahorky blízko pobřeží Kaspického moře v absolutní nadmořské výšce 600-700 m. Tryskají zde prameny slabě mineralizované a hydrogenuhličitě vody a prameny, jejichž voda obsahuje vápník, sodík a hořčík. Tyto vody se řadí k vodám typu „Naftusia“³, jejichž součástí jsou organické látky kyseliny naftenové. Horský, lesní a mořský vzduch v kombinaci s vodou minerálních pramenů má na lidský organismus komplexní léčivé účinky. Jak dokazují výsledky vědeckých výzkumů a klinických studií, mohou se vody léčivých pramenů lázní Galaalty úspěšně využívat při léčení řady jaterních onemocnění, odstraňování drobných kamenů, solí a usazenin v ledvinách a močových cestách, léčbě chronického zánětu žlučníku, hypoacidita⁴, zánětu žaludku, peliózy⁵. Na doporučení a podle pokynů ošetřujících lékařů je tato voda určena k pitným kúram nebo jako koupele. Autor článku byl očitým svědkem vyloučení kamenů různých tvarů a velikosti po užívání léčivé vody z Galaalty během několika dnů. Některé z těchto kamenů byly tak ostré, že by se o ně člověk mohl pořezat. Vycházejí z tohoto faktu, bylo by docela zajímavé založit v Galaalty muzeum ledvinových kamenů, které by se bezpochyby stalo světovým unikátem.

3. Naftusia – minerální voda ropného původu (poznámka překladatelky)

4. Hypoacidita – nedostatek žaludeční kyseliny (poznámka překladatelky)

5. Pelióza - neobvyklé cévní onemocnění postihující játra (poznámka překladatelky)

Podle Kurlova vzorce má voda z Galaalty následující složení:

M0,6-0,9 HCO3 97 Ca63 Na23 t0 – 9 – 12 0C

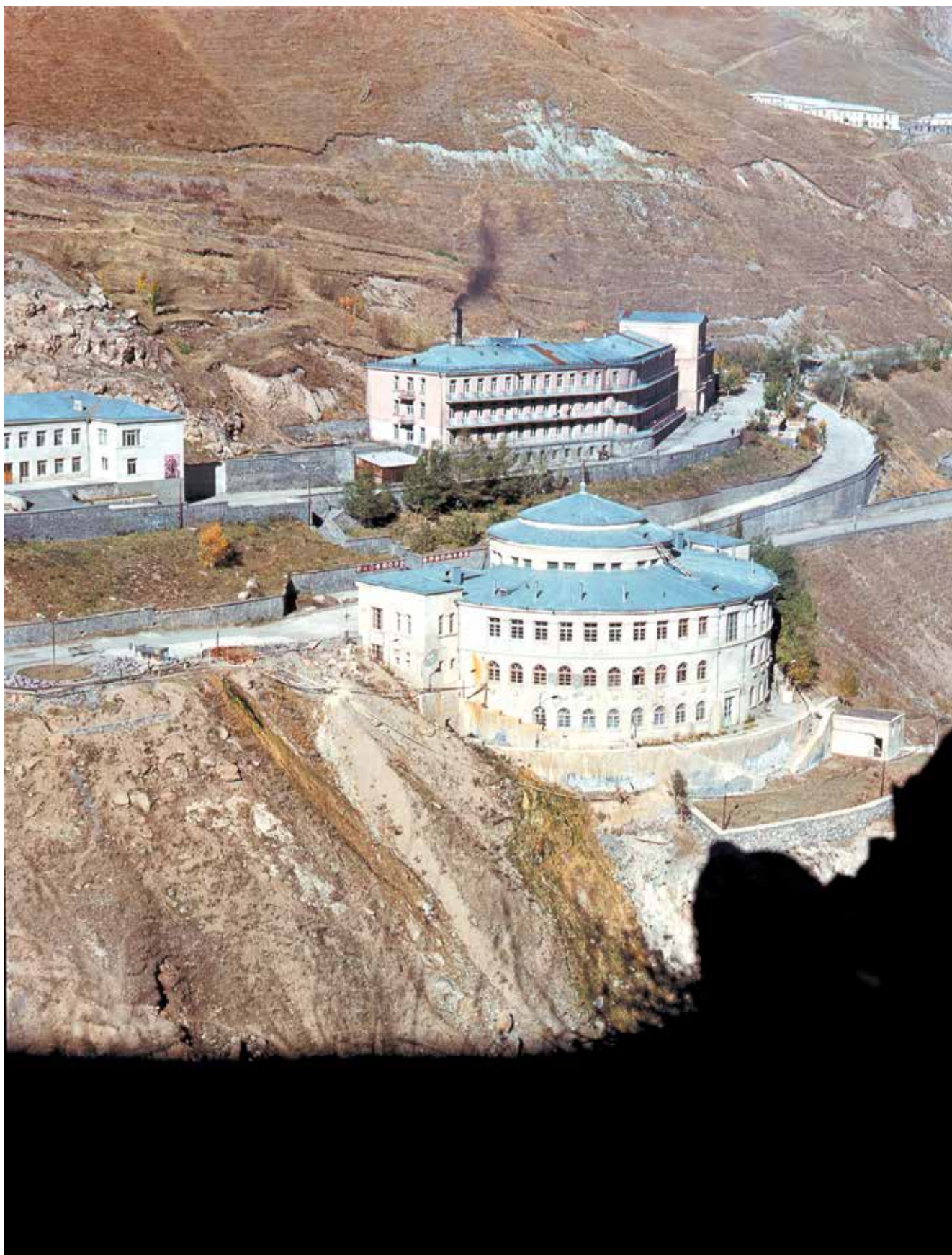
Malý Kavkaz

Lázeňské areály Juchary a Ašagy Istisu, Tutgunčaj se rozkládají v nadmořské výšce 1800-2200 m v kouzelné horské krajině, kde nejčistější horský vzduch a ultrafialové sluneční paprsky umocňují účinky četných léčebných minerálních pramenů. **Sláva lázní Istisu s jejich léčebnými vlastnostmi se v průběhu mnoha staletí rozšířila daleko za hranice Ázerbájdžánu, jezdili sem lidé z Malé Asie, Íránu a Afghánistánu, Arabského poloostrova a Egypta.** Vědecký výzkum léčebného vlivu přírodních faktorů lázní Istisu na lidský organizmus se datuje od roku 1928, výzkumu se zúčastnili četní známí domácí vědci – M. Efendijev, A. Gulijev, Ch. Badalov a další. Místní minerální prameny, které jsou mimochodem velmi vydatné, se používají jak k pitným kúrám, tak i ke koupelím. Bylo prokázáno, že v Istisu se úspěšně daří léčit onemocnění jater, žlučníku, trávicího traktu, metabolismu a ledvin.

Složení minerální vody lázní Istisu:

CO2 0,2 M6,7 HCO3 50 Cl34 SO4 16 (Na+K) 93 Ca4 t0 72 0C

Lázně Šuša-Turşsu-Şirvan

Město Šuša leží ve výšce 1300-1500 m n. m. v povodí řeky Gargar, v půvabné středohorské krajině, jejíž vzduch je jedinečný svými léčebnými vlastnostmi. **Během staletí se sem sjížděli lidé z blízkých i vzdálených zemí, kteří trpěli celkovou slabostí organismu, chudokrevností, chronickým zánětem průdušek, srdeční nedostatečností, chronickou tuberkulózou, a po ukončení pobytu trvajícím asi dva měsíce se vraceli domů zdraví.**

Šušské lázně je třeba vnímat jako jeden celek společně s lázeňskými lokalitami Isa bulagy, Turşsu a Şirvan. Do roku 1967 byla Šuša jenom klimatickými lázněmi, ale po položení potrubí, jímž z širvanových pramenů proudila uhličitá, hydrogenuhličitá a železitá voda a voda bohatá na vápník a hořčík, se lázně přeměnily na lázně klimaticko-balneologické. Tato voda se používá na lékařský předpis k pitným kúrám za účelem proplachování trávicího traktu a žlučníku.

Složení vody z minerálního pramene Turşsu:

CO₂ 2,7 Ml,8 HCO₃ 93 Mg 65 Ca₂₀ Na₁₁ Fe az t₀ – 9,5 0C

Lázně Naftalan leží nedaleko města Gjandži. Naftalanská ropa se dopravuje do Naftalanu z okolních ložisek a používá se pro léčebné účely. Vnější vzhledem se

naftalanská ropa velmi podobá obyčejné ropě, od mazu- tu se liší svojí hustotou a váhou. **Obsahuje velké množství látek užitečných pro organismus, včetně sirných a dusíkatých sloučenin, naftenových a aromatických uhlovodíků, řady organických a anorganických sloučenin a naftenové kyseliny.** Naftalanská ropa se používá pro léčebné účely již od dávných dob a pod dohledem lékařů se začala používat v roce 1896. O používání naftalanu k léčení těch či oněch nemocí, o mechanismech jeho působení, účincích i kontraindikacích poprvé informovali V. A. Alexejev, K. A. Jegorov, M. A. Členov, M. Efendijev, J. Ismailzade, A. Allahverdijev, A. Gulijev. Jako léčebný prostředek se naftalan uplatňuje v podobě individuálních i společných koupelí, nanáší se na bolavá místa, používá se také v podobě preparátu zvaného „Naftomastika“ a při nahřívání infralampou a při fonoforéze⁶ atd. Naftalan se s úspěchem používá při léčení řady chorob pohybového ústrojí, spondylóze, osteoporóze, radikulitíd⁷, nervosvalových bolestech a chronických zánětech, komplikacích po úrazech a také při léčení lupénky a dalších kožních onemocnění.

Nachičevanská autonomní republika

Z řady lázeňských lokalit této oblasti, které leží v absolutní nadmořské výšce od 1000 do 1400 m, je záhodno se zmínit o lázních Batabat, Badamly, Sirab, Vajchyr

6. Metoda pracující na principu tónové rezonance, říká se jí také tónová akupunktura (poznámka překladatelky)

7. Zánět míšních kořenů (poznámka překladatelky)

a Darydag. Tato místa uchvátí okouzlující krajinou, úrodnými ovocnými sady, zdravým vzduchem a minerálními prameny různého složení. **Vzhledem k počtu pramenů léčivé minerální vody na tak malém území zaujímá Nachičevan pravděpodobně jedno z předních míst na celém světě.** Voda z pramenů Badamly a Sirab se s úspěchem používá k léčení nemocí jater, žlučníku, trávicího a močového ústrojí. Jedinečná arzenitá voda z pramene Darydag se pod přísným lékařským dohledem používá k léčení mnoha nemocí kloubů, svalů a nervové soustavy. Tato voda se užívá v ředěné podobě v poměru 1 polévkové lžice na 1 sklenici obyčejné čisté vody během 15-20 dnů třikrát denně po 20 g k léčení zánětů žaludku, střevních onemocnění, srdeční nedostatečnosti, chudokrevnosti, celkové indispozice a dalších. V lokalitě lázní Sirab jsou minerální prameny typu

Boržomi⁸, Narzan⁹, Jessentuki¹⁰ aj., které se používají k léčení různých onemocnění. Složení vody minerálního pramene typu Boržomi:

CO₂ 0,9-1,0 M_{5,5-6,0} HCO₃ 76 (Na+K)72 Ca₁₂₋₂₀ t0 – 18-28 0

V proslulých solných dolech Nachičevanu, které mají své zvláštní mikroklima a leží hluboko pod zemí, se pacienti léčí z chronického zánětu průdušek a bronchiálního astmatu.

Pobřeží Kaspického moře

Tato oblast, která zahrnuje okresy Chačmazský, Daváčinský, Apšeronský, Salyanský, Neftčalský, Masallyský, Lankaranský a Astarský, se nachází na vzdáleném východě země a táhne se v širokém pásu ze severu na jih podél pobřeží Kaspiku. Leží zde také dvě největší

1. Boržomi - světoznámý pramen minerální vody, který se nachází v Gruzii (poznámka překladatelky)
2. Přírodní plynem nasycená pitná minerální voda z oblasti Kavkazu (poznámka překladatelky)
3. Lázeňské město v Rusku – Kavkazská oblast (poznámka překladatelky)

průmyslová střediska země – Baku a Sumgait. Podle zvláštností svého klimatu, přírodních podmínek a převládajících léčebných činitelů lze tuto oblast rozdělit na tři části:

lázeňské areály Chudat a Nabran-Jalama; Apšeronský poloostrov; lázeňské areály subtropické oblasti – Lankaran, Masally, Astara a Mešasu.

Pobřežní zóna Chudat-Jalama-Nabran se táhne podél břehu Kaspického moře v délce více než 20 km a je celá pokryta lesy. Kombinace mořského a lesního klimatu má zklidňující účinky na nervový systém, příznivě upravuje činnost kardiovaskulární a dýchací soustavy. Díky těmto faktorům má tato oblast vynikající podmínky pro vybudování sítě moderních lázeňských zařízení specializujících se na léčení uvedených onemocnění. Nedaleko od pobřeží v okolí obce Nabran funguje v současnosti řada rekreačních a léčebných zařízení. I v této oblasti se vyskytuje několik minerálních pramenů.

Apšeronský poloostrov se vyznačuje mořským klimatem a zároveň zde vyvěrají prameny hydrogensulfidové (Surachany) a sirnaté termální (Šychoy) vody. Poloostrov má velké zásoby podzemních jódobromových vod, vysoce kvalitního léčebného bahna na bázi jílu (Masazyr) a vzácného vulkanického bahna (Gobustan-Aljat). K uvedenému je třeba ještě připočítat písčité pláže táhnoucí se desítky kilometrů, které jsou také nenahraditelným léčebným prostředkem. Z tohoto důvodu by vybudování moderních lázeňských zařízení v pobřežních apšeronských osadách mělo patřit mezi úkoly státního významu. Sanatoria, která fungují na poloostrově Apšeron, jsou vzdálena od Baku 25 až 40 km, což ve značné míře zmírňuje problém adaptace a aklimatizace pacientů. Léčebné faktory vyskytující se na poloostrově Apšeron umožňují s úspěchem léčit řadu onemocnění nervové a kardiovaskulární soustavy, trávicího traktu, součástí pohybového ústrojí, a také chronické choroby vnitřních orgánů, následky po úrazech, spondylózu, osteoporózu a další.

Oblast kolem Lankaranu, Masally a Astary má horské subtropické klima a táhne se podél kaspického pobřeží v délce asi 50 km. Vyznačuje se blahodárnými přírodními podmínkami. Území je pokryto horskými lesy s množstvím cenných a vzácně se vyskytujících druhů stromů, včetně tzv. železného stromu. Oblast je známa také čajovými plantážemi, citrusovými sady, nádhernými písčnými plážemi, termálními i chladnými sirnými minerálními prameny, mezi nimiž najdeme i 10 vřidel. Z hlediska podmínek pro vybudování sanatorií a lázeňských zařízení jsou významné minerální prameny Mešasu v Lankaranském a Istisu v Masallyském okrese.

Vzorec chemického složení vody z pramene Mešasu: $M3,1-5,4 \text{ } C96 \text{ (Na+K) } 69 \text{ } Ca30 \text{ } t0 - 34 - 42 \text{ } 0$

Vědecké výzkumy a dlouhodobé klinické studie pro-

kázaly, že v této oblasti je prospěšné a nutné vybudovat moderní lázeňskou infrastrukturu pro léčení nervové a kardiovaskulární soustavy a pohybového aparátu.

Kura-arakská nížina

Oblast je vhodná především k vybudování klimatických lázní zaměřených na léčení onemocnění ledvin a močového ústrojí obdobných lázním Bajram-Ali v Turkmenistánu. V podmínkách horkého léta se totiž značná část vody v organismu vylučuje nikoliv v podobě moči, nýbrž potu, což podstatně ulehčuje práci ledvinám. Kromě toho zvýšená spotřeba ovoce, zvláště pak melounů a bílých moruší, kterými tato oblast oplývá, napomáhá léčení, proplachování ledvin a jejich očistě od usazenin a solí. Vzhledem k současnému širokému rozšíření urologických onemocnění je potřebné postavit v této oblasti, pokud možno v Kirdamirském, Imišliském nebo Sabirabadském okrese, léčebny celorepublikového významu. ❀

Literatura

1. Эфендиев М.Э.. Курорт Истису. Баку, 1965, 160 с.
2. Салихов С.М.. Влияние курортных факторов Туршсу на различные функциональные системы организма. Баку, 1972, 376 с.
3. Кириев А.Х.. Нафталан и методика его лечебного применения. Баку, 1973, 360 с.
4. Курорты. Энциклопедический словарь. Москва, 1983, 591 с.
5. Бадалов Г.П.. Болезни сердца и курорт Гала-алты. Баку, 1978, 82 с.
6. Вәдәлов Н.Р.. Azərbaycanın müxtəlif hündürlüklü dağ iqlimli kurortlarında ürək-damar xəstəliklərinin müalicəsi. Баку, 1995, 150 с.